

Kjell Magnusson: ”Handke förnekar inte massakern i Srebrenica”

UPPDATERAD 17:28 PUBLICERAD 15:07

DN 2019-10-18

<https://www.dn.se/kultur-noje/kjell-magnusson-handke-fornekar-inte-folkmordet-i-srebrenica/>



Peter Handke. Foto: Mehdi Chebil

Nobelpristagaren Peter Handkes kritiker tycks inte ha läst vad han verkligen har skrivit om kriget på Balkan, som han i allt väsentligt beskrivit helt korrekt. Därtill ställer han legitima frågor, skriver folkmordsforskaren Kjell Magnusson.

[Läs senare](#)

Nobelpriset till Peter Handke har väckt mycket starka känslor. I en inflammerad situation är det viktigt att ha fog för sina påståenden, men tyvärr måste man dra slutsatsen att många som kommenterat priset inte har läst Handke, i synnerhet inte det han skrivit om Serbien.

Det gäller även Peter Maas ([DN 15/10](#)). Han har visserligen en bekant som läst "En vinterresa till floderna Donau, Sava, Morava och Drina eller Rättvisa för Serbien". Maas har rätt i att boken väckte ett ramaskri i Tyskland när den i januari 1996 publicerades som följetong i Süddeutsche Zeitung. Däremot lyckas han inte förmedla innehållet korrekt.

Han skriver följande: "I boken, som bygger på en kortare resa till landet, beklagar han sig över att medierna 'obevekligen framställer serberna som onda". Genom att skriva att "jag står bakom det serbiska folket, inte Milosevic" ger Handke sken av att distansera sig själv från den serbiske ledaren". Problemet är att citaten över huvud taget inte finns i boken. Jag har läst den flera gånger och skannade för säkerhets skull in den för att kunna göra sökningar. Kanske är det ett referat av David Rieff, men Handke har inte uttryckt sig så.

[Läs mer: Nobelpristagaren Peter Handke: "Låt mig vara i fred och ställ inte sådana frågor!"](#)

Det är omöjligt att gå igenom boken i dess helhet, men med tanke på anklagelserna mot Handke kan det vara av intresse att ta del av vad han faktiskt säger i den mest kontroversiella frågan. Srebrenica nämns tre gånger. Ett fall är trivialt. Författaren ser en busstidtabell som inte längre gäller: Belgrad–Tuzla–Srebrenica. De övriga förtjänar att återges mer utförligt. Under resorna i Serbien kommer Handke till en liten ort vid gränsloden Drina, någon kilometer från krigsskådeplatserna i östra Bosnien. Där träffar han en äldre kvinna:

"Själv saknade hon med bitterhet samvaron med sina muslimska vänner, oavsett om de kom från Visegrad, den plats i Bosnien hon tyckte bäst om (Ivo Andrićs 'Bron över Drina' utspelar sig där) eller från Srebrenica som ligger närmare. Hon var övertygad om att det var sant att tusentals människor hade mördats i Srebrenica under sommaren 1995. Kriget i Bosnien hade annars pågått i mindre, långt mindre skala. En natt slaktades befolkningen i en muslimsk by, nästa natt i en serbisk, och så vidare. Nu levde serberna i denna gränsstad för sig själva och ingen hade längre något att säga till den andre. De splitternya, halveleganta butikerna och barerna på huvudgatan ägdes av bosnienserbiska krigsprofitörer och hon skulle aldrig sätta sin fot där."

Handkes beskrivning av kriget är med undantag för sommaren 1992 i allt väsentligt korrekt. Cirka hälften av de militära och civila dödsoffren i Bosnien kom under det första krigsåret.

När författaren är tillbaka i Paris samtalar han med hustrun:

”Du vill väl ändå inte ifrågasätta också massakern i Srebrenica’ sade S efter min återkomst. ’Nej’, sade jag. ’Men jag skulle vilja ställa frågan hur en sådan massaker skall förklaras, en massaker genomförd, säger man, i världssamfundets åsyn, efter tre års krig, där, enligt uppgift, samtliga parter, även krigshundarna, var till döden trötta och det som hände, säger man, var en organiserad, systematisk och sedan länge planerad avrättning’. *Varför detta dödande, tusenfalt? Vilka var bevekelsegrunderna? Vilket var skälet?* I stället för en utforskning av orsakerna (’psykopater’ räcker inte) får vi inte mer än ett ohöjlt saluförande av marknadsstyrda fakta och skenfakta?”

Handke förnekar inte det som hände i Srebrenica. Hans fråga är dessutom legitim. Ingen massaker i den storleksordningen hade inträffat tidigare och det fanns inga egentliga militära skäl. Går vi till Haagtribunalen kan vi konstatera att det ännu i domen mot Radovan Karadzic 2016 är lika oklart som i domen mot general Krstic 2001 när och vem som gav order.

Handke framställs av sina kritiker som antingen en korkad idiot eller en ondskefull manipulatör. Det finns ingenting i denna reseberättelse som ger anledning till sådana omdömen. Frågan är varför reaktionen i Tyskland blev så oförsonlig? Man måste komma ihåg att det fanns en stark antiserbisk stämning som präglade tyska mediernas rapportering och kommentarer. Jag bodde med familjen i Berlin sommaren 1990 och kriget var ännu avlägset. På kvällsnyheterna i public service-kanalen talade programledaren om slovener och kroater, samt ”serbiska pansarkommunister” och visade öppet sitt förakt. Man kan förstå att kommunisten Slobodan Milosevic, som stoppat den demokratiska förnyelsen i Serbien och företrädde en titoistisk retorik, inte var populär. Svårare att förstå är att man accepterade nationalisterna och Förintelseförnekaren Franjo Tudjman som i valkampanjen 1990 tackat Gud för att hans hustru inte var judinna eller serbiska. Innan några våldshandlingar ägt rum hade Tyskland tagit ställning och saboterade 1991–1992 en ordnad upplösning av Jugoslavien.

Mot den bakgrunden handlade kritiken 1996 inte så mycket om innehållet i Peter Handkes bok som om vad han inte sagt och gjort. Varför reste han till Serbien, varför fördömde han inte Milosevic och folkmordet i Bosnien? Kritiken var på flera sätt problematisk och Svenska Akademien (Mats Malm och Eric M. Runesson) har rätt i att det finns skäl att läsa forskare som Kurt Gritsch och Karoline von Oppen ([DN 12/10](#)).

Handke är själv medveten om det kontroversiella i sitt projekt. I boken frågar han sig:

”Men är det inte, till sist, oansvarigt, tänkte jag där vid Drina och gör det fortfarande, att komma dragande med det lilla lidandet i Serbien, litet frysande här, litet ensamhet där, med bisaker som snöflingor, mössor, och kajmak [ett slags syrlig färskost], medan på andra sidan gränsen det stora lidandet härskar, det i Sarajevo, Tuzla, Srebrenica och Bihac, jämfört med vilket serbiska bekymmer är intet? Ja, så har jag ofta frågat mig, fras efter fras, om inte detta antecknande är obscent, smaklöst, förbjudet – där författarresan blir ännu en äventyrlig, farlig, ofta deprimerande (tro mig) färd, där jag fått erfara vad ’mellan Skylla och Karybdis’ innebär. Bidrar inte den som skriver om små brister (tandgluggar) till att de stora urvattnas, tystas ned, fördunklas?”

Svaret finns i boken. Det vore angeläget att låta översätta ”Eine winterliche Reise”.

[Läs mer: Peter Maass: Låt mig berätta om folkmordet i Bosnien, Peter Handke](#)

[Läs mer: Albaniens premiärminister kritiserar Akademien: ”Skadar prisets rykte för årtionden framöver”](#)

Ämnen i den här artikeln:

Detta är en opinionstext i Dagens Nyheter. Skribenten svarar för åsikter i artikeln.

Kjell Magnusson

Docent i sociologi och författare till boken ”Folkmord som metafor. Bilden av kriget i Bosnien och Hercegovina”.